

Körzüt Kalesi Tapınak Alanı 2016 Yılı Kurtarma Kazısı

Erol USLU

Körzüt Kalesi Tapınak Alanı 2016 Yılı Kurtarma Kazısı*

Körzüt Fortress Temple Area: 2016 Salvage Excavation

Erol USLU**

Özet

Körzüt Kalesi, Van ili, Muradiye ilçesinin 9 km güneyinde, Muradiye Ovası'nda yer alan kayalık bir tepe üzerine kurulmuştur. Körzüt Kalesi'nin sur kalıntıları ve tapınak alanı Urartu mimarisinin karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Kale, ilk olarak bölgede yüzey araştırması yapan İngiliz bilim insanı Charles Burney tarafından keşfedilmiştir. Kale'de son yıllarda çok sayıda kaçak kazı yapılmıştır. Kaçak kazılar nedeni ile tapınak alanı tahribata uğramıştır. Tahribatın önlenmesi ve tapınak odasının kurtarılması amacıyla 2016 yılında Van Müze Müdürlüğü başkanlığında kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir. Tapınak alanı, Kale sitadelinin güneybatı yamacında yer almaktadır. Tapınak odası içerisinde defneciler tarafından açılmış bir çukur ve eşik taşı altından odaya uzanan bir tünel tespit edilmiştir. Bu kaçak kazı tahribatı, yapılan çalışmalar ile aslına uygun şekilde düzenlenmiştir. Kurtarma kazılarında Urartulara ait Susi Tapınağı büyük ölçüde açığa çıkarılmıştır. Ortaya çıkan alanlar jeotekstil ile koruma altına alınmıştır. Çalışmalar sonucunda tapınağın çokgen formlu bazalt bloklardan, özensiz taş işçiliği ile inşa edildiği anlaşılmaktadır. Bu türde mimari daha çok Kral Minua Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. Bu nedenle tapınağın Urartu mimarisinin erken örneklerinden biri olduğu düşünülmektedir. Kazı alanı içerisinde Urartu Krallığı ve Orta Çağ'a ait çok sayıda arkeolojik eser ortaya çıkarılmıştır. Bu durum Körzüt Kalesi'nin yoğun bir iskâna maruz kaldığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Körzüt, Urartu, Tapınak, Susi, Haldi Tapınağı

Abstract

Körzüt Fortress was built on a rocky hill located in Muradiye Plain, 9 km south of Muradiye district of Van Province. The city walls and temple area of Körzüt Fortress reflect the characteristic features of Urartu architecture. The Fortress was first discovered by the British scientist Charles Burney, who was surveying the area. A lot of illegal excavations in fortress have been made in recent years. The temple area was damaged due to these illegal excavations. In order to prevent this destruction and save the temple room, a rescue excavation was carried out in 2016, under the administration of Directorate of Van Museum. The temple area is located on the southwestern slope of the Fortress. A pit dug by illegal excavator was found in the temple room. In addition, under the sill stone block a tunnel going towards the room was discovered. The damage happened due to illegal excavations were restored according to the original state. During salvage excavations, the susi temple belonging to the Urartians was mostly unearthed. The opening fields are protected with geotextiles. Following the studies it was found out that the temple had been built of polygonal basalt blocks by an inattentive stonework. This type of architecture is mostly dated to the King Minua period. Therefore, the temple is thought to be one of the early examples of Urartian architecture. During the excavation, many archaeological artifacts belonging to the Urartu Kingdom and the Medieval Age were unearthed. These findings show that Körzüt Fortress was intensely settled. Consequently, it is our clear opinion that Körzüt Fortress excavations should continue in following years.

Key Words: Körzüt, Urartian, Temple, Susi, Haldi Temple

Giriş

Körzüt Kalesi, Van ili, Muradiye ilçe merkezinin yaklaşık 9 km güneyinde, Uluşar (Körzüt) Mahallesi sınırları içinde yer almaktadır (Resim 1). Kale, Muradiye Ovası'nın güneydoğusunda kuzey-güney doğrultusunda uzanan Korsevel Dağı'nın ovaya doğru yayılan bazalt bir kayalık yükseltisi üzerinde inşa edilmiştir. Urartuların Muradiye Ovası'ndaki en önemli merkezi olarak karşımıza çıkan Kale'de son yıllarda çok sayıda kaçak kazı yapılmıştır. Son olarak 2015 yılında Van Müze Müdürlüğüne yapılan bir ihbar üzerine Kale sitadeline

yapılan inceleme sonucunda, Urartu mimarisine ait bir yapının girişi ile yapıya ait iç kısmının kısmen tahrip edildiği görülmüştür. Kaçak kazıların yol açtığı tahribatın giderilmesi ve mimari yapı kalıntısının daha fazla tahrip edilmeden kurtarılması amacıyla, Van Müze Müdürlüğü Başkanlığında 2016 yılı Ekim-Kasım aylarında bir kurtarma kazı çalışması gerçekleştirilmiştir.

* Geliş Tarihi: 18.12.2020 - Kabul Tarihi: 19.02.2021

** Müze Müdürü, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Van Müze Müdürlüğü, Van/Türkiye, erol.uslu@ktb.gov.tr, ORCID ID: 0000-0003-4494-564X

1. Araştırma Tarihçesi

Körzüt Kalesi, ilk olarak 1956 yılında bölgede yüzey araştırması yapan İngiliz araştırmacı Charles Burney tarafından bilim dünyasına tanıtılmıştır (Burney, 1957: s. 47-48). Burney, Kale'nin, bölgede tespit etmiş olduğu Urartu kaleleri içinde en dikkat çekici merkezlerden biri olduğunu ifade etmiştir. 1970'li yıllarda yapılan çalışmalarda Dinçol tarafından Kale civarındaki köylerde Urartu yazıtları tespit edilmiştir (1976: s. 19-24). Ayrıca Tarhan ve Sevin tarafından Kale'nin topografik yapısı ile mevcut mimari kalıntılarının da göz önünde bulundurulduğu detaylı bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Tarhan ve Sevin, 1976: s. 77). Son olarak Uluşar köyünde ele geçen bir diğer yazıt parçası ise Başgelen ve Payne tarafından yayınlanmıştır (Başgelen ve Payne, 2009: s. 125-132).

Körzüt Kalesi etrafında bulunan Uluşar, Köşk, Topuzarpa, Yalındüz köyleri ile Muradiye ilçe merkezinde zaman içerisinde tespit edilmiş ve birbirini tamamlayan bir grup Urartu yazıtının, Körzüt Kalesi'nden bu merkezlere dağıldığı Dinçol ve Salvini tarafından öne sürülmüştür. Bu yazıtların bir kısmını inceleyen Dinçol, bu taşların Körzüt Kalesi'nde Urartu Kralı Minua'ya ait kare planlı bir tapınağın (Urartuca susi) ön cephesini süslediğini bir rekonstrüksiyon denemesi ile göstermiştir (Dinçol, 1976: s. 19-30) (Resim 2). Son olarak Salvini, yine bahsi geçen yazıtlı bloklara ilişkin yeni bir rekonstrüksiyon önerisinde bulunmuştur (Salvini, 2008: s. 110-113). Körzüt Kalesi çevresindeki köylerde bulunan söz konusu yazıtların bir kısmı Van Müzesi uzmanları tarafından incelenmiş ve müzeye taşınmıştır (Resim 3).

2. Kurtarma Kazısı ve Mimari Bulgular

Kale kalıntılarının üzerinde yükseldiği ve kuzey-güney yönlerinde uzanan kayalık tepe yaklaşık 325 x 110 m ölçülerindedir. Muradiye Ovası'ndan yaklaşık 40-50 m yükseklikteki bu kayalığın özellikle kuzey ve doğu kısmı daha ulaşılabilir bir yapıda iken diğer kısımları sarp ve uçurumdan oluşmaktadır (Resim 4). Nitekim topografik olarak eğimi daha az olan kuzey ve doğu kısımlarında oldukça güçlü sur duvarları yükselmektedir. Kalenin mevcut mimari birimleri içerisinde en çok göze çarpan kalıntıları ise kalenin kuzeydoğu yamacındaki 8-10 sıra kriklopik bloklardan inşa edilmiş ve yaklaşık 9 m'ye ulaşan sur duvarlarıdır (Resim 5). Kale sitadeline çıkış yine doğu yamaçta yer alan anıtsal bir girişle sağlanmaktadır.

Kurtarma kazısının nedenini oluşturan Tapınak Odası, Kale sitadelinin güneybatı yamacındaki dış sur

duvarlarına yakın bir alanda yer almaktadır (Resim 4). Tapınak Odası'nın doğu duvarının ön cephesi ve giriş kısmını da içine alacak şekilde açılan yaklaşık olarak 6 m uzunluğunda, 4 m genişliğinde ve 4 m derinliğindeki büyük defineci çukurunun bu alana ciddi biçimde zarar verdiği anlaşılmıştır (Resim 6). Bu çukurun derinliği, tapınağın giriş kapısında bulunan eşik seviyesinin altına kadar inmektedir. Böylece Tapınak Odası'nın giriş cephesi kısmen açığa çıkarılmıştır. Alandaki ikinci kaçak kazı çukuru ise tapınak odasının iç kısmına denk gelmektedir. Bu çukur ise 3.50 m uzunluğunda, 3 m genişliğinde ve 3.50-4 m derinliğindedir. Bu kaçak kazılar sonucunda tapınağın kuzey duvarının bir bölümü ortaya çıkarılmıştır. Defineciler giriş kısmı doğuya bakan Tapınak Odası'nın girişinde yer alan eşik taşının altından bir tünel açarak odanın iç kısmında ilerlemişlerdir. Bu tünel iç kısımda odanın kuzey duvarında sona ermiştir. Söz konusu kaçak müdahale ile Tapınak Odası tabanında büyük bir çukur açılması bu alana zarar vermiştir.

Kurtarma kazısı ilk etapta, Tapınak Odası'ndaki kaçak kazı çukuru etrafında oluşan taş-toprak ve moloz setin kaldırılması ile başlamıştır. Ardından Tapınak Odası'nın giriş kısmında defineciler tarafından açılan kaçak kazı çukurunda kazı ve temizlik çalışmasına başlanmıştır. Burada yapılan kazı çalışmasında odanın kuzey ve güney yönlerinde bulunan köşe duvarlarından doğuya doğru ilerleyen iki duvar hattı olduğu görülmüştür. Her iki duvarın taş sıraları Tapınak Odası'nın taş örgüsü ile aynı sırada devam etmektedir. Bu iki duvar, yaklaşık 2 m uzunluğunda doğuya doğru takip edilmiştir. Böylece Tapınak Odası'nın ön kısmında bulunan bu birim "Tapınak Odası Ön Avlusu" olarak tanımlanmıştır (Resim 7).

2. 1. Tapınak Odası Giriş Kısmı

Tapınak Odası'nın giriş cephesi kuzey-güney yönlerinde uzanan iki kısa duvar ve iki kademeli çerçeve şeklinde bir girişten oluşmaktadır (Resim 8). Eşik taşından itibaren 3 sıra taş duvar sırasından oluşan bu kısa duvarlar güneyde ve kuzeyde ön avluya ait doğuya doğru ilerleyen duvarlarla birleşir. Bu duvarlar 2.5 m uzunluğa, 1.30 m yüksekliğe sahiptir. Her iki duvarın da kalınlığı 2 metredir. Kaçak kazılarla, Tapınak Odası'nın girişinde bulunan tek parça bazalt eşik taşının yanından tünel açılarak tapınak odasının altına girildiği anlaşılmıştır. Bu müdahalede eşik taşının bir kısmı tahrip edilmiştir. Ayrıca girişte bulunan taşlar ön kısma düşürülmüştür. Burada yapılan çalışmada ilk olarak toprak ve taş moloz içinde yer alan tapınak girişine ait taş bloklar bulunmuştur. Söz konusu taş bloklar kazının ilerleyen safhalarında aslına uygun şekilde

tapınağın sağ giriş duvarının en üst sırasında bulunan yerlerine konulmuştur. Koridorun taban kısmını oluşturan bazalt taşının eşik taşı ise 1.30 x 1.57 m ölçülerindedir. Altı boşaltılan ve düşme tehlikesi olan eşik taşının alt kısmı taş ve toprakla desteklenerek sağlamlaştırılmıştır. Benzer biçimli Urartu tapınaklarından da bildiğimiz üzere tapınak odasına geçiş, 1.30 x 2 m ölçülerindeki dar bir koridor ile sağlanmaktadır. Tapınak Odası'na giriş kısmı çift kademeli çerçeve şeklinde düzenlenmiştir.

2. 2. Tapınak Odası

Tapınak Odası'nda yapılan çalışma, kurtarma kazısının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Defineciler tarafından oldukça tahrip edilen bu alandaki çalışmalar, öncelikle düzensiz toprak ve taş yığınlarının temizlenmesi ile başlamıştır. İlk etapta kutsal odanın sağlı sollu giriş kısmını oluşturan kısa duvarları açığa çıkarılmıştır. Bundan sonra kutsal odanın kuzey duvarı ile doğu duvarının kesiştiği noktada tapınak tabanının oldukça altına girerek açılmış olan çukur, taban seviyesine kadar doldurulmuştur. Tapınak Odası'nın iç kısımda devam eden çalışmalarda, batı duvarının taş sırasının üçte ikisinin defineciler tarafından yerlerinden çıkarılarak zemin seviyesine düşürüldüğü tespit edilmiştir. Devam eden kazı çalışmaları sonucunda kutsal odanın taban kısmının bir tarafının düzgün diğer taraflarının ise kırık ve düzensiz taşlardan oluştuğu görülmüştür. Bu durum özellikle taban taşlarının Urartu sonrası dönemlerdeki ikincil kullanımları ile ilişkili olabileceği düşüncesini kuvvetlendirmektedir. Taban üzerinde bu şekilde korunmuş toplam 5 adet çeşitli boyutlarda döşeme taşı ortaya çıkarılmıştır (Resim 9). Özellikle tapınağın taban seviyesine kadar Orta Çağ seramik parçalarının görülmesi, Tapınak Odası'nın Urartu'dan sonra Orta Çağ'da kullanım gördüğünü kanıtlaması bakımından önemlidir. Odanın kuzeybatı köşesine yakın bir noktada kazıma bezemeli, dip kısmı kırık Orta Çağ'a ait bir çömlek ele geçmiştir (Resim 12 c). Tapınağın kutsal odasında yürütülen çalışmalar sonucunda toprak dolgu temizlenmiş ve iç duvarlar tamamıyla açığa çıkarılmıştır. Kareye yakın bir plana sahip kutsal odanın 8 x 7 m ölçülerinde olduğu tespit edilmiştir. Kutsal odanın duvarlarının sadece 1.35 m'lik kısmı ayakta kalmıştır. Tapınak Odası duvarlarında kullanılan blokların sadece görünen yüzlerinin düzeltildiği ve ön avlu duvarlarında olduğu gibi bu blokların çamur harçla örüldüğü görülmüştür. Üçgen formlu bazalt bloklar özensiz bir taş işçiliğine işaret etmektedir. Ayrıca bloklar arasındaki derz boşluklarının da geniş olması bu yapının MÖ. 9-8. yüzyıl Urartu mimarisinin erken örneklerinden biri olduğunu göstermektedir (Çilingiroğlu, 1983: s. 28-30).

Oldukça kısa bir zaman dilimi içerisinde ve iklim koşullarının da el verdiği ölçüde gerçekleştirilen kazı

çalışmaları, Tapınak Odası'nın mimari planının tam olarak ortaya çıkarılmasına imkân vermemiştir. Bundan dolayı tapınağın kutsal odasının duvarlarının kalınlığını tespit etmek ve dış duvar hattına ilişkin bir fikir elde etmek amacıyla Tapınak Odası'nın batı duvarının dış kısmında bir temizlik ve kazı çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu duvarın dış tarafında yapılan temizlik ve kazı çalışması sonucunda bir sıra taş örgüye ulaşılmış olup, söz konusu tapınağın batı duvarının 3.80 m kalınlığa sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu alanda yapılan çalışmalar sonucunda, dış duvara ait en az iki sıra taş örgünün tahrip edildiği görülmüştür. Tapınak Odası'na ait zemin döşemelerine rastlanmasıyla birlikte bu alandaki kazı çalışmaları tamamlanmıştır (Resim 10). Kazı çalışmaları sonucunda alana ilişkin plan ve kesit çalışması yapılmıştır (Resim 11).

3. Koruma Önlemleri

Kazı çalışmaları boyunca alandan çıkarılan işlenmiş veya yarı işlenmiş taşlar, Kale'de yapılacak restorasyon çalışmalarında kullanılmak üzere tapınak odasının hemen güneyinde istiflenmiştir. Yine kazı çalışması sonucu çıkan yoğun toprak dolgu elendikten sonra Kale sitadelinin güneybatı köşesine yakın bir yerde surun dışına dökülmüştür. Körzüt Kalesi Tapınak Odası Kurtarma Kazısı mevsim ve olumsuz şartlar sebebiyle ara ara yapılan kesintilere rağmen yaklaşık 1 ayı aşkın süre içinde tamamlanmıştır. Tapınak Odası'nın mevsim şartlarından (kar, yağmur vs.) etkilenmemesi için açılan tüm alanlar jeotekstil malzeme ile kapatılarak taş ve toprakla sağlamlaştırılmıştır. Kale sitadelinin güneybatı ucunda konumlanan Tapınak Odası, sitadelin kullanımına göre doğuya doğru daha fazla dolgu toprağına sahiptir. Bu da batıya doğru bir eğimin oluşmasına neden olmuştur. Bu eğimden yararlanarak Tapınak Odası'nın etrafına yüzey toprağını geçmeyecek şekilde bir su drenaj kanalı kazılmış ve drenajın batı yönünde devam etmesi ile su tahliyesinin sitadelin dışına doğru akışı sağlanmıştır.

4. Buluntular

Kurtarma kazısının gerçekleştirildiği gerek Tapınak Odası Ön Avlu'nun gerekse Tapınak Odası iç kısmının toprak, taş ve özellikle kerpiç parçaları ile dolu olduğu görülmüştür. Bu kerpiç parçaları içinde Urartu Dönemi yerleşimlerde sıklıkla karşımıza çıkan mısır mavisi (Çilingiroğlu, 2014: s. 137-145) ile boyanmış fresko parçaları tespit edilmiştir. Özellikle tapınak girişinin olduğu Ön Avlu'nun doğuya doğru devam eden kuzey ve güney duvarları önünde mavi renk sıvalı kerpiç parçaları

bulunmuştur. Bu türde renkli boyaların Urartu yapılarında kullanıldığı bilinmektedir (Çilingiroğlu, 2014: s. 137-145). Tapınak alanı ve çevresinde gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda, Urartu Dönemi ile ilişkili buluntular Orta Çağ'daki yerleşimden dolayı az sayıdadır. Urartu Krallığı'nın kırmızı renkli parlak açkılı olarak bilinen saray malları birkaç parça ile temsil edilmektedir (Resim 12a). Urartu Dönemi'ne ait örnekler daha çok kırmızı ve kahverengi hamurlu örneklerden oluşmaktadır. Çanak çömlek malzemesi içinde ilgi çekici bir diğer grup Geç Demir Çağı'na tarihlenen pembe ve turuncu renk hamurlu, krem astarlı ince mallardır (Resim 12b). Boya bezemesiz olan ve basit ağız kenarlı bu örneklerde pişme kaynaklı olarak kırmızı renkli alacalanmalar da görülmektedir. Urartu sonrası dönemde kullanımı bilinen "triangle/festoon ware" olarak da adlandırılan Geç Demir Çağı'na ait boya bezemeli ve bezemesiz benzer örnekler Van Bölgesi'nde Karagündüz Höyüğü'nden bilinmektedir (Sevin, 1998: s. 715-726; Kalkan, 2013: s. 712, Abb.7). Kuzeybatı İran'da ise bu malların en iyi bilindiği merkez Hasanlu (IIIA) Höyüğü'dür (Dyson, 1999: s. 107, Fig. 7). Bunun yanında seramiklerin önemli bir kısmını Orta Çağ'a tarihlenen yeşil, sarı ve kırmızı sırlı ile kazıma bezemeli seramik parçaları oluşturmaktadır. Sırsız örnekler kırmızı ve kahverengi hamurlu olup çark yapımı ve kazıma bezemeli örneklerden oluşmaktadır. Bunlardan tümlenebilir bir örnek zemine yakın bir yerde ele geçmiştir (Resim 12c). Kahverengi, sarı, mavi ve yeşil renkli sırların uygulandığı örnekler ise farklı renkteki sır uygulamalarının çeşitliliğini göstermesi açısından önemlidir. Tapınak odası alanından yeşil sırlı minyatür bir kap da sağlam olarak ele geçmiştir (Resim 12d). Oldukça yıpranmış olan bronz bir bilezik, 3 bileme taşı, 2 pişmiş toprak ağırşak ve Orta Çağ'a ait birkaç cam bilezik parçası ele geçen diğer buluntulardır. Son olarak Tapınak Odası'ndaki toprak dolgu içinde bir bronz Bizans sikkesi buluntular arasında yerini almıştır. Oksitli ve aşınmış olmasına rağmen sikkenin ön yüzünde cepheden Nimbusta İsa büstü, arka yüzünde ise Latin haçı motifinin işlenmiş olduğu görülmektedir. Olasılıkla M.S. 11-12. yüzyıla aittir.

Sonuç

Van Müze Müdürlüğü Başkanlığında 2016 yılı Ekim-Kasım ayları içinde Körzüt Kalesi Tapınak Odası'nda bir kurtarma kazısı yapılmıştır. Bu kazı sonucunda Urartu Devletine ait susi¹ tipi bir tapınak odası büyük ölçüde ortaya çıkarılmıştır (Resim 10). Kazı sonucunda çıkan

1 Urartular çoğunlukla tanrılarına atfen yaptıkları genellikle kare planlı tapınak odalarına "susi" adını vermişlerdir.

veriler belgelenecek odanın üstü jeotekstil malzeme ile kapatılmıştır.

Tapınak Odası kazısında elde edilen seramik ve bilezik parçaları ile bronz bir sikke ışığında Orta Çağ tabakasının tapınak odasının tabanına kadar nüfus ettiğini ve dolayısıyla hem mimari hem de buluntu anlamında tapınak alanında önemli tahribatlar bıraktığı anlaşılmaktadır. Dar bir koridorla sağlanan giriş, iki köşesi kademeli çerçeve şeklindedir. Girişten sonra kutsal oda ortaya çıkarılmıştır. Bu özellikleri ile Urartu mimarisinden bilinen tapınak planları ile örtüşmektedir (Çilingiroğlu, 2012). Tapınağın bazı özellikleri Urartu kule tipli tapınak mimarisinden ayrılmaktadır. Ön cephede yazıtları ile bildiğimiz tapınaklardan farklı olarak, Erzincan/Altıntepe ve Varto/Kayalıdere örneklerinden de bilindiği üzere, bu tapınak yapısının cephesi de yazıtsız olarak düzenlenmiştir. Bu durum tapınağın hangi Urartu Kralı tarafından inşa edildiği sorusunu cevapsız bırakır. Bununla birlikte Körzüt Kalesi'nden götürüldüğü bildirilen ve hemen hepsi Urartu Kralı Minua'ya (M.Ö. 810-785/80) tarihlenen yazıtlar bulunmaktadır (Dinçol, 1976: s. 19-30.; Salvini, 2008: s. 110-113). Bu yazıtların, kazısı yapılan tapınağa ait olmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle Körzüt Kalesi'nde yazıtlarla süslü ikinci bir tapınak yapısının olma ihtimali bulunmaktadır.² Bir diğer ihtimal de Muradiye Ovası'ndaki başka bir Urartu merkeziyle ilişkili olabileceğidir. Bölgede yapılacak yeni araştırmalar ve arkeolojik kazılar yazıtların nereden geldiğine ışık tutacaktır.

2016 yılı kazı çalışmaları sonucunda mimari planı hakkında kısmen bilgi edindiğimiz tapınak yapısının hem taş işçiliği hem de muhtemelen törensel bir koridor olarak işlevlendirilmiş ön avlulu planı, Urartu susi tipi kare planlı, kule tapınak mimarisinin erken örneklerini göstermesi açısından önemlidir. Bu anlamda buradaki kazılar Urartu Arkeolojisi'nde kilit önem arz etmektedir. Özellikle tapınak avlusunda yapılacak kazılar ile bu alanın kaleye ait diğer mimari birimlerle ilişkisi ortaya çıkacaktır. Yine tapınak ön avlusu ile Kale'ye çıkışı sağlayan anıtsal giriş arasındaki bağlantı da çözülecektir. Kale'nin doğusunda Tapınak Odası'na 50 m uzaklıkta bulunan Kale, anıtsal girişinde kazıların gerçekleştirilmesi de bu noktada önem arz etmektedir. Böylece Urartu Krallığı'nın kuruluş dönemine ait önemli bir kalenin planına büyük ölçüde ulaşılabilecektir.

2 Urartu dönemine ait Çavuştepe Kalesi'nde bu ihtimali güçlendirecek iki Tapınak yapısının varlığı bilinmektedir. (Çavuşoğlu, R. Biber, H. Yılmaz, H., Kılıç, S.; 2019: s. 275-276).

Kaynakça

Başgelen, N., Paye, M. (2009), Körzüt'ten Urartu Dönemi'ne Ait Bir Kale Yazıtı. Haluk Sağlamtimur, (Ed.) *Altan Çilingiroğlu'na Armağan. Yukarı Denizin Kıyısında Urartu Krallığı'na Adanmış Bir Hayat / Studies in Honour of Altan Çilingiroğlu. A Life Dedicated to Urartu on the Shores of the Upper Sea*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 125-132.

Burney, C. A. (1957), Urartian Fortresses and Towns in Van Region, *Anatolian Studies*, 7, 37-53.

Çavuşoğlu, R., Biber, H., Kılıç, S., Yılmaz, H., (2019), Van Çavuştepe Kalesi ve Urartu Nekropolü 2017 Yılı Çalışmaları, *40. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, (07-11. Mayıs 2018)*, Ankara, 275-297.

Çilingiroğlu, A. (1983), Urartu Sur Duvarları Üzerine Düşünceler, *Ege Üniversitesi Arkeoloji Tarih Dergisi II.*, 28-37.

Çilingiroğlu, A. (2012). Urartian Temples. Stephan Kroll, Ursula Hellwag, Claudia Gruber, Michael Roaf, Paul Zimansky (Ed.) *Biainili-Urartu: The Proceedings of the Symposium Held in Munich 12-14 October 2007*, Peeters: Acta Iranica, 295-307.

Çilingiroğlu, A. (2014). Ayanis Kalesi'nde Mısır Mavisi (Egyptian Blue). Aynur Özfırat (Ed.), *Arkeolojiyle Geçen Bir Yaşam İçin Yazılar Veli Sevin'e Armağan*, İstanbul: Ege Yayınları, 137-145.

Dinçol, A. M. (1976). Die neuen urartäischen Inschriften aus Körzüt, *Istanbul Mitteilungen*, 26, 19-24.

Dyson, R. H, Jr. (1999). The Achaemenid Painted Pottery of Hasanlu IIIA, *Anatolian Studies*, 49, (*Anatolian Iron Ages 4. Proceedings of the Fourth Anatolian Iron Ages Colloquium Held at Mersin, 19-23 May 1997*), 101-110.

Kalkan, H. (2013). A royal tradition in Karagündüz mound: Imitatio Regis ?/ Eine königliche tradition auf dem Siedlungshügel Karagündüz: Imitatio Regis?, *International Journal of Human Sciences* 10/2, 707-718.

Salvini, M. (2006). *Urartu Tarihi ve Kültürü*, Belgin Aksoy (Çev.), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

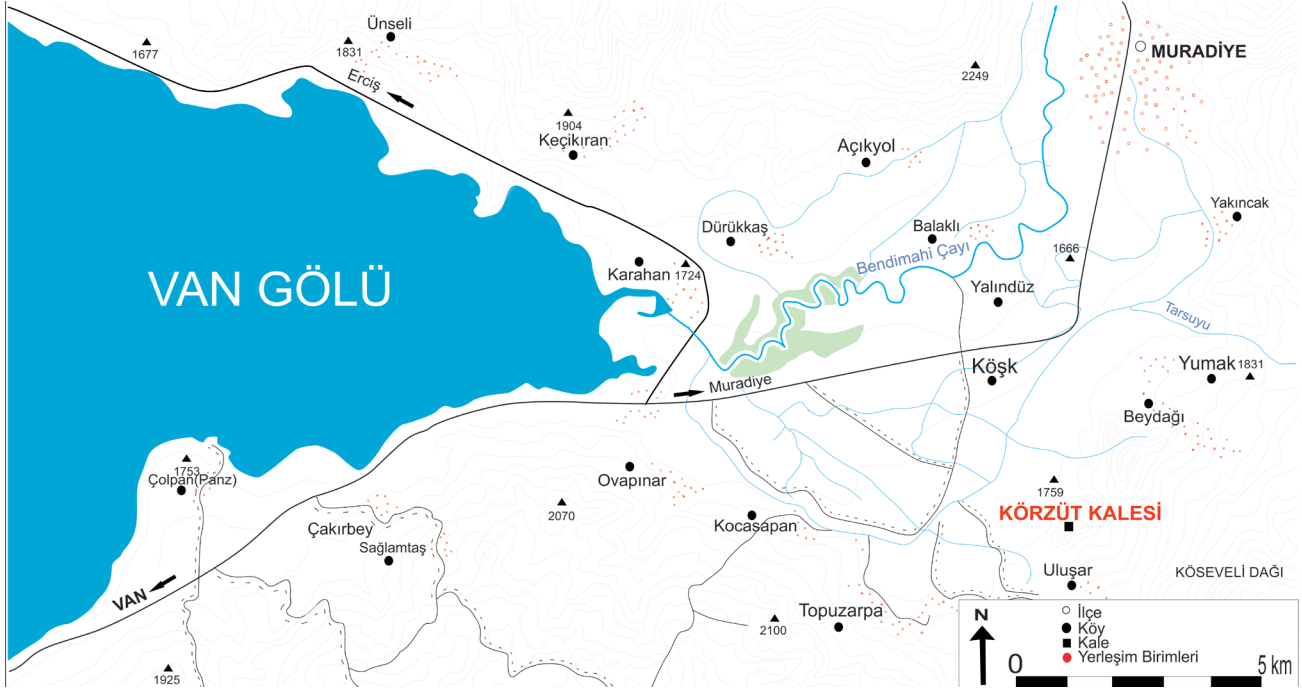
Salvini, M. (2008). Corpus dei Testi Urartei (CTU I-III). *Le iscrizioni su pietra e roccia, vol. I-III, Documanta Asiana VIII/1-3*, Roma.

Sevin, V. (1998). Van/Karagündüz Kazılarının Işığında Doğu Anadolu Geç Demir Çağ Çanak Çömleği. Güven

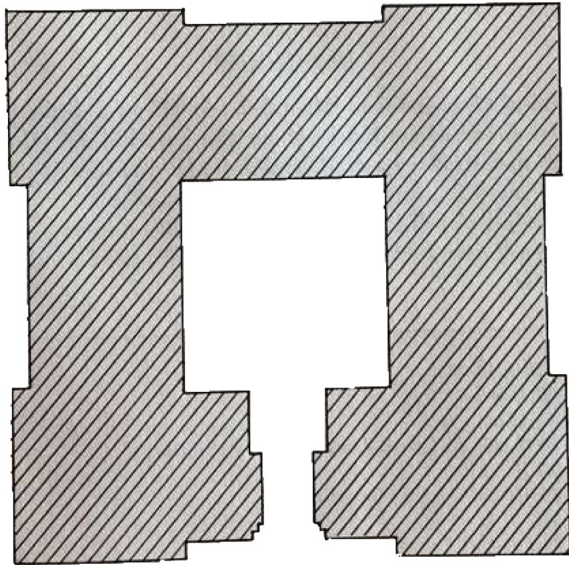
Arsebük, Machteld Johanna Mellink, Wulf Schirmer (Ed.), *Karatepe'deki Işık, Halet Çambel'e Sunulan Yazılar*, İstanbul: Ege Yayınları, 715-726.

Tarhan, M. T., Sevin, V. (1976-1977). Van Bölgesi'nde Urartu Araştırmaları (I) Askeri ve Sivil Mimariye Ait Yeni Gözlemler, *Anadolu Araştırmaları IV-V*, 273-345.

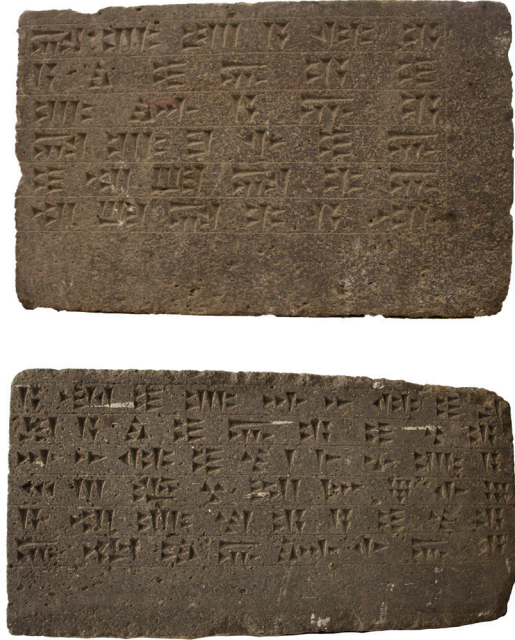
Ekler

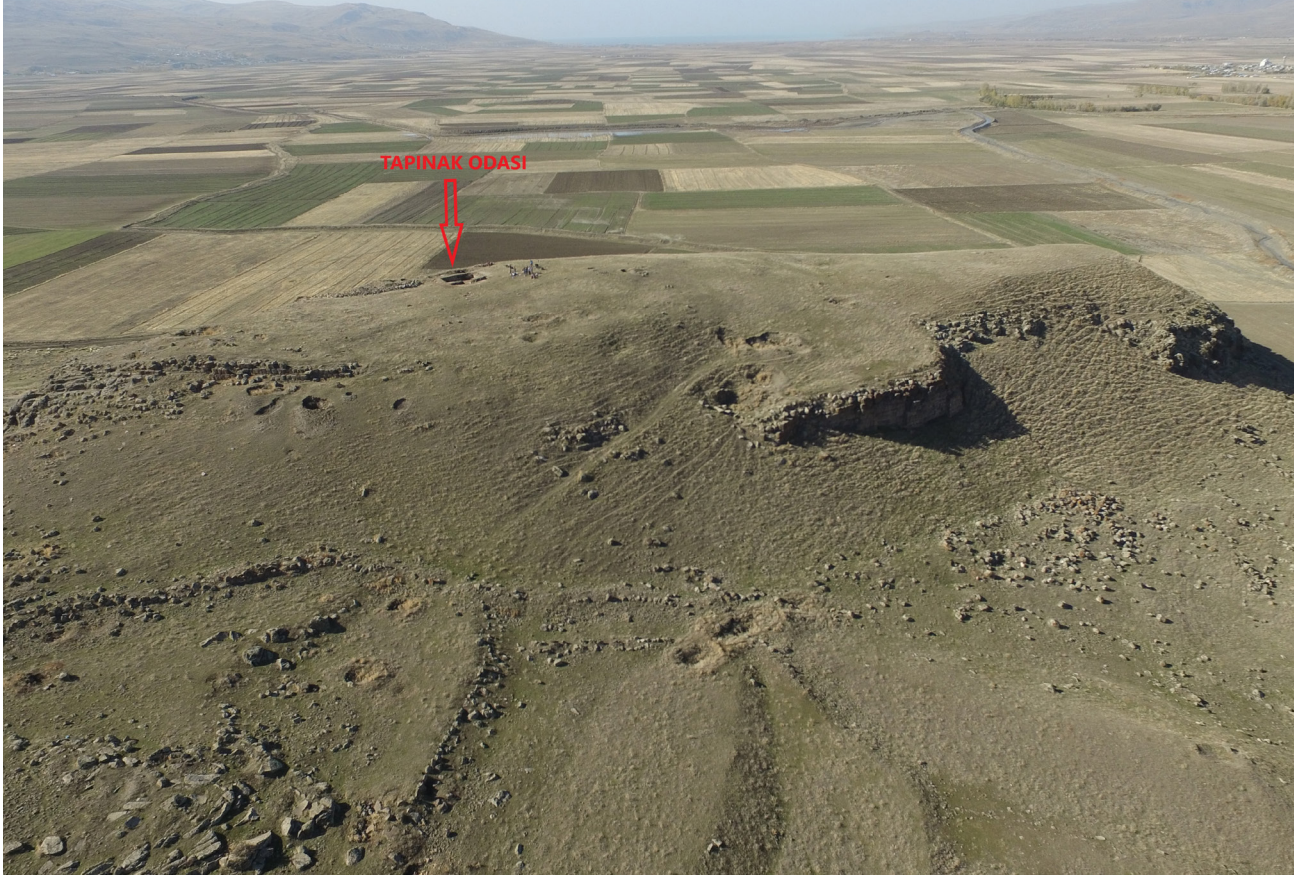
Resim 1: Harita

Resim 2: Dinçol, 1976, Tapınak çizimi

Resim 3: Körzüt Kalesi inşa yazıtları

Resim 4: Körzüt Kalesi'nin genel görünümü

Resim 5: Körzüt Kalesi'nin sur duvarı görünümü

Resim 6: Tapınak Odası'nın kazı öncesi görünümü

Resim 7: Tapınak Odası ön avlusu güney duvarı

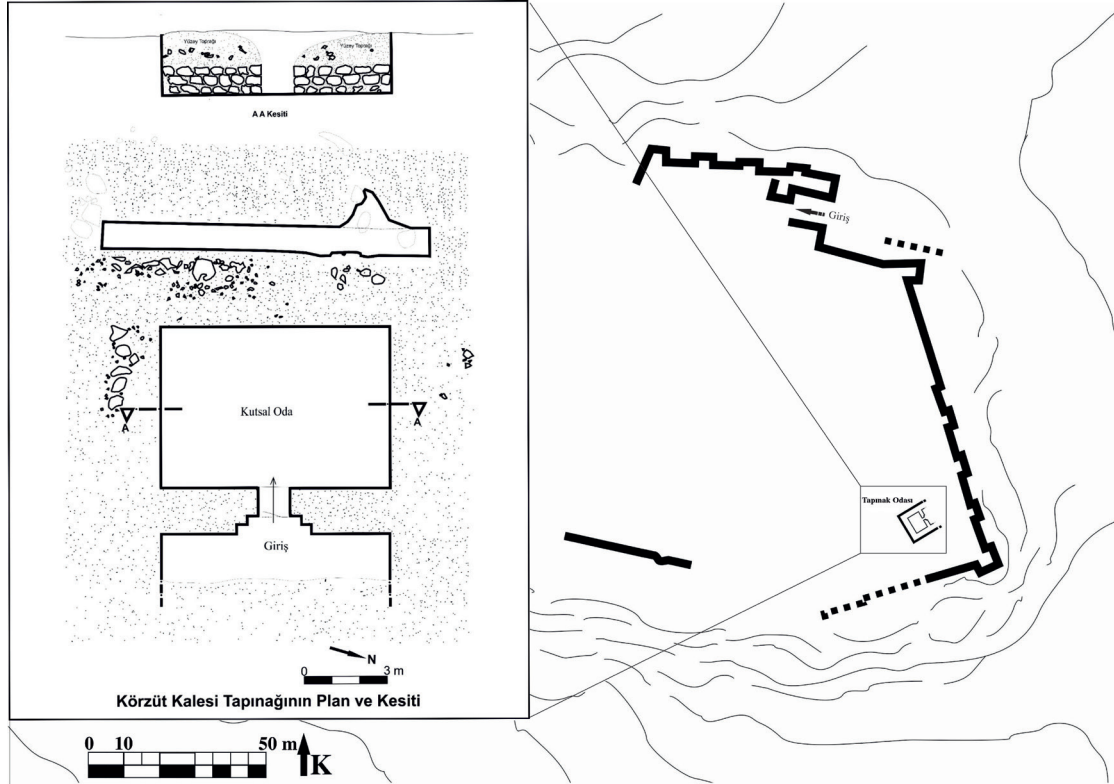
Resim 8: Tapınak Odası'nın ön cephesinden görünüm

Resim 9: Tapınak Odası'nın iç mekân görünümü

Resim 10: Tapınak Odası kazı sonrası hava görüntüsü

Resim 11: Plan ve Kesiti (Tarhan ve Sevin, 1976, kale planı kullanılmıştır)

Resim 12: Kazı buluntuları